

Garbitxuren haronakoa

Juan Manuel ETXEBARRIA AYESTA

Eguzkia bero, lar bero, beroegi, ez dakit ba... den-bora honek... jummm...!

Hara han Gorbea mendiaren gailurrean hodei laino sendia, danak zuriz jantzirik: aitite-amamak, aitamak, seme-alabak eta beste senide guztiak.

Zaharrago edo gazteago, danak adin bardinekoak dirala dirudi. Zelango mendi zuri eta ikusgarria gure Gorbea mendiaren gainean!

Handik dator hitzotsa! Dana berbea eta irrintzia! Zerk izan behar ete dau?

Danak dira gazteak, danak arinak, danak aidean, danak bat... baina noiz arte?

Handik lasterrera, hodei-laino zuri, eder eta handia eguzkiaren aurrean jarri da eta eguzkia haserretu egin jako zuria izan dan hodei-lainoa ilun eta baltz bihurturik.

Hango zarata eta berbalotsa! Zer jazo da! —batak—. Nora goaz? —besteak—. Non gagoz? —haragokoak—. Loditu egin gara! —honagokoak—. Jausi egin behar dot! —gehienak— ...ene! ai! ji! ja! uuu!

—Ez ikaratu! —dino lainamak—. Bizkaia gainean gagoz!

—Bizkaian? Zein tokitan? —dino baten batek.

—Nerbion eta Ibaizabal ibaien artean gagoz eta Bilborantz garoaz haize epel laztangarri honek.

—Ze ondo! Ze polita da Euskal Lurra! Ze lur garbi eta berdea! Bilbora goaz orduan?

—Bai baina ez dot uste helduko garanik, lodiegi egin gara eta haize honi eskerrak gagoz oraindino aidean.

Haizea geratu egin da eta beste hodei-laino bidazki batzuekin alkartu gara. Iluntzen doa eguna! Zelango bildurra! Gainetik argi, azpitik ilun...!

—Nortzuk ete dira ba inguratu jakuzanok? —dinoe batzuk—. Iluntasun honetan ez dogu ezer ikusten. Asko garala begien bistan dago... Hau da beroa eta inguru hezoa!

Halakoren baten: Txissst, txissst... txissst... brum... brum... brumm... bum... um... m...!

—Ai! Zer izan da hau, bizkar hazurra erre eginik eta belarriak gorturik itxi deustazan hau? Hor behean zer esango ete deuskue?

—Ezer ere ez! —dino norbaitek—. Gu baserritarren lagun handiak gara, nahiz eta batzuetan... geureak egin!

—Ai! ai! ai! Jausi behar dot! Nik neuk ere! Ekarri eskua!

Ai ama! Zorabioa heldu jaku! Edan bako hordia! Ai ene!

Hodei-laino guztia zati-zati egin da tantakada biribil lodiz...! Orain arte batera baina aurrerantzean?

Hor goaz Euskal Lurrerantz bideak betean, orpoetan har barik eta burua galdu beharrean!

—Nor daroat alboan, behean, gainean, ondoan, atzean, aurrean, azpian...?

Ni neu, GARBITXU naz, baina orain ez dakit besteok nortzuk diran ere... Hain ondo egon naz lainamaren magaletan...!

Lehenengo euri tantakadak heldu dira lurrera eta Garbitxu Nerbion ibai ondoko etxe zahar handi baten teilatuko gailurrean jausi da eta teilarik teila doala, soloan baserritar bat jateko egiten, busti bustirik, zaku erdi zulotu bat lepotik dingilizka dauala, estu eta larri ikusten dau eta badino berekautan:

—Guk egin dogu egitekoa! Gizon hori busti-busti-busti egin dogu. Nik neuk ez dot busti baina! Soloak itze-karrez beterik ere egon dira eta! Errogatibak ere egin dabez eta...!

Teilatuaren ertzera orduko hainbat lagun alkartu dira eta Garbitxu solo bateko eta besteko baserritarrei adi dago errukiz beterik.

—Zer egiten dok hor? Nori edo zeri adi hago? Jo egik aurrera enbarazuan egon barik! —dinotso tantakada lodi, bizardun mandazain batek—.

—Bai, bai! Ondo dago, ondo dago...! Gizon gizajoak! Apur bat itxaron bagendu! Solo-lanak aterrian egiteko astia emon bageuntso...!

Garbitxu jausi da ituxuran teilaturik behera eta badoa solorik solo. Bidean lagun asko egiten ditu egin ere. Batzuk bedar artean, beste batzuk sator-zuloetan...

Landea behera doala Garbitxuk inguruko baserrietako gora-behera guztiak ikusten ditu. Baserritarrak galapan dabiz baina poz pozik soloak irabazten dagozala ikusirik.

Zelako berbalotsa etxe guztietan! Danak euskera ederra egiten! Danak, bai, zahar eta gazte, andrazko eta gizonetzko, ume eta ame! Ze giro ederra eta jatorra baserriko bakean!

Landa barrenera orduko Garbitxuri lagun asko gaintu jako eta badino:

—Nora goaz honenbeste lagun batera eta hain lodi?

—Bilborantz zoaze! —erantzun deutso landa barretetik doan errekatxuko kare-harri batek—.

—Bilbora goaz? Ze ondo! Ze pozik! Ze ederto! Ji, ji, ji!

Errekan urak handi, geroago eta handiago eta hitzik ez da falta, danak berba gura. Garbitxu dana zan itauna eta badinotse ingurumarikoei:

—Zuek ere lainamaren seme-alabak zarie?

—Ni bai, ni ez, gu ez, gu bai...!

—Bilbo polita izango ete da?

—Bilbo ez dakizu Bilbo dala ala? —erantzuten deutso erreka gaintetik doan urretxa berez erne baten orri jakintsu batek—.

Garbitxuk pozik eta gogotsu gogoratzen dau ikastolan Bilbori buruz ikasitako guztia eta esan eta esan dabil Bilbora heldu nahi dauala.

—Tira-tira! ez hadi egon hain pozik, Bilbora helduko garalakotan egon eta heltzen ez bagara zer? —dinotso Bilbora heldu nahi dauan beste batek—.

Garbitxu gaztea da eta han dabil zulorik zulo eta inon diranak ikusi ere egiten ditu.

Halakoren baten han erreka troka sakon baten egoan haritz harjo harro baten barruan, argizarizko argi epel baten aurrean inondik ere urten ezinda egoan ur tantakada zahar eta egondu bat aurkitzen dau goruetan.

Garbitxu ikusi gurearen ikusi gurez, ondoregi joan eta gureztala, goruetako ardatza jo eta lurrera ez deutso bota ba! Baina atsoak, gaztea dala ikusirik badinotso:

—«Zaran zaranori, ez dakizu ba lehenago kontratuan goruetako ardatzak ardatz-bidea libre atera ebala?».

Garbitxu aurrera doa errekea behera, zer ikusi ha ikasi, baina luze egiten jako denborea eta bakarrik berbaz dario:

—«Ze luzea da Nerbion ibaira doan erreka hau! Hemen noa ertzik ertz, gora eta behera, errekea betean, hemen harri bat jo, hor bedar latz bat laztandu, han arbolarez berez erneen sustraietan narrua urratu...!»

Non gagoz? —dino Garbitxuk gogaituta—.

—Nerbion ibaira heltzen! —erantzun deutso bere ingurutik dabilen arrankari mardo eta kolore bizidun batek—.

—Oraindino ez gara heldu Nerbion ibaira?

—Bai zera! Hergoienetik helbarrenera bidea baino ez dozu egin oraindino. Laster zagoz ibai nagusian. Zuk jarraitu, jarraitu errekeari zuona gazteona da bizitza eta! Nik hemen jarraituko dot arraultzak ezartzen eta neure sendia zaintzen.

Batetik bestera eta bestetik batera, joan eta joan... Garbitxuk berak ere ez daki nora heldu dan eta badino:

—Ene! Zer da hau? Nongo urtzan sartu naz ni?...

—Nerbion ibaia dozu hori! —erantzuten deutso erreka-ibaiak bat egiten diran tokiko etxeko horma zahararren alboharri batek—.

—Puffsssss! Zelango ura da hau? Ze lohi dator? Ze hats edo? Baina, baina... Hau zer dok?

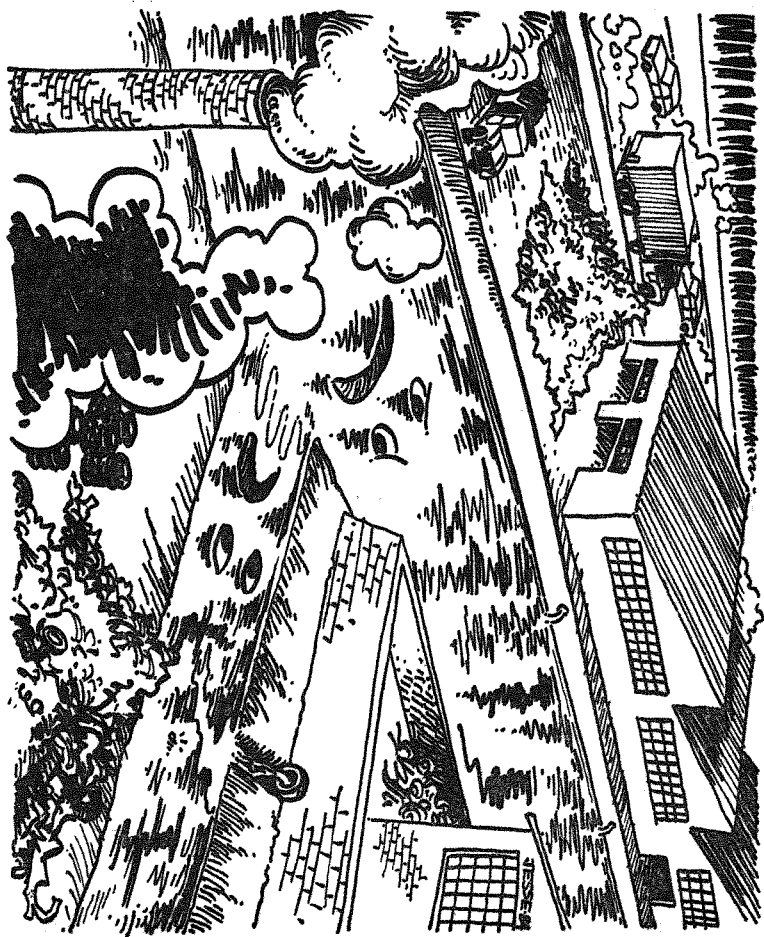
—Ez al dakizu Garbitxu, ur honeetatik Laudioko lentegietako pestekeria guztiak datozala? —esan deutso aurrez aurreko zubiko harri landu noiz-apurtuko batek—.

Behera eta behera gure Garbitxu eta bekokia geroago eta astunago. Billborago eta urak askoz lohiago.

—Ze ur berde bitsdun da hau? Baina, baina...!

—Hau? hau... papelerako ur lohia dozu, inguruetak pinu zatiekin egindako paperaren ur hondarrak! —dinto ibai bazter baten hil-biziko dagoan lore usain gozodun batek—.

Joan eta joan Garbitxuk «Bilbao» hitza irakurtzen dau. Kentzen ditu begietako zikinkeriak hobeto ikusteko eta ez da Bilbo, Merka-Bilbao baino.

Arteak ere ezin dau artu gure Garbitxu eta pazientziatik urtenda badino:

—«Hau ere onartu egin behar! Inguruetako zikinke-
ria guztiak geure leporako. Zer egingo dogu ba! Betikoa!
Munduan beti hiru gauza sobra: Urruneko egur igerra,
itxasoko euria eta pobreaken errezoia!

Handik lasterrera, Garbitxu eta ondokoak beste ur
handi batzuekin alkartu dira Urbiko ibai urkuluan.

—Eeeeeuuuppppp!!! —batzuk—.

—Aupppppaaaaa!!! —besteak—.

—Xxxxxxiiiiissssstttt!!!! —gaztetxuok!—.

Danok ixildu garanean hona hemen zer entzun dan
ibai bien arteko ur plastadan:

—«Nerbion nire aita! Ni Ibaizabal berorren seme za-
harra naz eta sinistu ezindako gauzak ikusi eta bizi ondo-
ren, itxura barik, guztiz zikindurik, baina seme zintzo lez
berorrenganutzen naz berorrek agintzen deustan eran ja-
rraitzeko asmoz. Lotsaturik nago dakardan jazkuna hone-
kin baina berorrek ikusi balitu hortik goitik, batez ere
Durango aldetik eta, jazorikoak...!

—Trankil, seme! Ni neu ere garbia nintzoan baina bi-
dean lohi-lohi egin naiuek. Gure bizitzan honelakoak sarri
jazoko dituk. Ez hadi ikaratu! Gure egoera errukarria ez
dok mundu guztiaren errua eta!

Garbitxu zikinago egin da baina lagun gehiago ere
egin ditu eta jazoak jazota, Bilbora heltzeko poza ez dau
galdu oraindik.

Boluetara ere heldu dira eta... burdina meatzetako ur gorriak goitik behera jantzi dabe ibai osoa. Lehendik lohi etorri bada ze... orain azkena!

Garbitxu ulertu ezinik dago. Hilteko bildurra sartu jako bere burua guztiz kontaminaturik ikustean.

Joan ata joan, dana beharrean heldu da Garbitxu Bilbora. Baina negarrez dago! Egongo ez da ba? San Antoneko zubi ondoan bera eta lagunak beherantz eta beste ur lohi gazi batzuk gorantz ez ditu ikusten ba!

Oraingoan bai, oraingoan Garbitxu burua guztiz galdu eginik dabil bakarrik berbaz:

—«Baina hau zer da? Barriz gora ete garoaz norbaitek? Ai! Oraintxe ni neureak egin dau! Hilda ere! Baina ez, belea baltzago ez da egingo eta ez noa burua erredera botaten atzera-aurrera hau ikusi arte. Ai ama! Ai!

—Trankil Garbitxu! —esaten deusie Bilboko merkatupeko saneamentu bateko ur lohi, zikin, ugertsu, txanerre eta belarri luze batzuk. Hori itxasoko ura dozu eta lantzean gora eta lantzean behera dabil. Bai...! Ez dakizu? Oraingo hau itxasgora dozu!

Garbitxu hor dabil batera-bestera eta gora-behera Arriaga ondoko erreka zatian zikinkeriaz josita, begiak lausoturik eta belarriak ia ezer entzuten ez dabela.

—Hau bada Bilbo, onak gagoz! —dino Garbitxuk begi biak igurtzirik—. Besterik ez bada ere, txori politik dira erreka negargarri honetan jan bila dabizenok. Asko eskatzea da, baina aterako banindu norbaitek egoera honetatik!

Esan eta egin! Badator halako itxas-txorietariko bat, pikukadea hartzen dau eta bere egoetako pliplapleotan... han daroa Garbitxu ezkerreko hego zuriaren ertzean.

Baina halako hego-hots baten, Garbitxu aidean bota dau eta Arriaga ondoko zubian erre kara adi dagoan gizon baten buruko txapel gainera ez da jausten ba!

Txapeldun gizona konturatu ere ez da egin bere eskutik dauala semeari ibaia erakusten egon dalako.

Garbitxuk arnasa hartu dau! Aita-semeak, biek bietara, ixildu barik dabiz. Garbitxuk ez daki nortzuk diran, baina euskaldunak dirala bai, txapelaz gainera euskera ederrean berbetan entzuten ditualako.

Garbitxuk, bera barik, beste bat dirudi baina ez dau galdu gura aita-semeen alkarrizketa. Belarri-zuloak ondo ondo garbitu, txaperari deusala belarri bata jarri eta...

—Bizkaitz, Bilbo zaharrera joan behar dogu. Han kale estuak, lehengo denda barriztatuak, era guztietako tabernak eta..., ikusiko ditugu.

—Bai aita? Ez da egia izango?

—Bai, Bizkaitz!

—Aita, zahar berriztatuak zergaitik dinostazu?

—Ba, lehenago, Bilbo, zazpi-kaleak bakarrik zan, baina gaur erre kaz bestalde hazi eta hazi egin da eta hango modernotasunak ikusi ondoren ia dana barriztatu behar izan dabe. Gaur Bilbo handia da baina ni gaztea nintzan gaur etxe handiz jantzirik dagoan Bilbo zati handi

bat, arto eta galondoaz beterik egoan. Zelango aldaketa!
Mundua aurrera doa eta nork jakin zer ikusi behar dogun!

Pozik baino pozago doa Garbitxu txapel gainean txapelpeko euskal giro haretan baina begiak zabal zabalik daroaz inguruetan zer jazotzen dan jakiteko.

Ibili eta ibili, behin kale batetik behin bestetik... era guztietako eskaparate, denda, taberna, kiosko, eleiza, joneria, zapateria, almazen, farmazia, gozotoki eta nik ez dakit beste zenbat gauza ikusi dituen ere. Baina ikusiak ikusita, Garbitxuren gogoan ez dago besterik haxe baino:

—«Bai! Zerikusi handia dago benetan, baina Bizkaiko uriburu honetan ez dot ikusten euskal girorik. Nora ete goaz! Euskal Herriak aurrera egin behar daua argi dago baina bere nortasuna galdu barik. Nora zoaz Bilbo, nora?»

Aita-semeak ez daukie orpoetan harrik eta Bilbo zaharra ikusi orduan, barrirantz abiatu jakuz.

Gran Biatik joakeran Korte Igelesera ere sartu dira eta hango hangotasun eta hangokeriaz zoratu ez direnean...!

Garbitxu ere estu eta larri ibili jaku «Aire Akondizionadok» barriz lainotu beharrean izan dau eta.

Baina tira, batzuk eta bestea, hirutzuk, zoratu barik eta bizirik urten deuskue Korte Ingeles horretartik.

Odolak ur eginik izan dabez eta larritasuna kentzeko, «BETI EUSKERAZ» izeneko taberna batera sartu dira.

Aitak pernil altzi bat ogi kuskur bategaz hartzen dagon bitartean, Bizkaitzek limonadeari daragoio.

Garbitxuri ostera barruak ez deutso ezertxo ere eskatzen bihotz-erre larriak jakatsu itxi dualako. Halan eta guztiz ere ondo zuhur begiratzen dau inguruetara.

Begiratu, ondo begiratu dau Garbitxuk, baina tamaalez beterik dago euskal izeneko tabernan ere ia danak erderaz entzuten ditualako eta badinotso bere buruari:

—«Arandegi hau ere bete beterik dago eta mostrador aurrean hor dagoz lekua egin ezinik gure aita-emeok, lotsaz-lotsaz eta ahopetik euren euskera ederra egiten delituren bat egiten ete dabelakoan edo...! Holakorik! Gero... bilbotar askok euskalDUNAK dirala esango deuskue!

Bizkaitzek eta bere aitak euren jan-edariok amaitu dabez eta ordaindu ondoren burua erdi makurturik hor doaz biak eskutik katua sagu bila baino ixilago.

—Bizkaitz, goazen Bilboko parkea ikusten. Gran Biatik joango gara. Parkea garbia eta polita da urteokaz ez bada aldatu. Ni gaztea nintzanean behintzat ondo polita eta garbia zan...!

—Bai aita? Goazen, goazen! Ze pozik nago?

Garbitxu ere poztu da ez gitxi, leku garbi eta polit bat ikusteko baina itsuturik doa hango kotxe, semaforo, mikro, trolebus... eta gorturik inguruki Rrrrrraammm, Rrrreemmm, Rrrriiii! ekin.

Taxistak begiak bota beharrean, mikroak ere ez asko astiroago, berebilak alkar jo eginik, euren artean batzuk bolantetik eskuak jatorik «erderaz berbaz» daragoioela.

Zer da hau? Gero... nerbioetatik jende asko dabilela...! Ibiliko ez da ba? Ai! hau da egotaro negargarria!

Bake bakean eta lehen baino lehen helduko bagina parkera!

Gran Biako morokil garratza itxi eta laster, parkera heltzen dira. Sarreran, lehengo zorabioa kendu barik, bigarrena durunduak oraindik kaskatean dituelarik, parkeko arbola, lore, bedar, ume, zahar eta ez dakit beste zenbat gauza ikusten dabezan!

—Aita! aita! Begiratu, han aurrean ur putzu bat dago eta gainean oiloak!

—Ez, ez dira oiloak, ahateak baino.

Bizkaitz sapsaltuka doa ahateak ikusten aitak irribarreka begiratzen deusala.

Garbitxu oster, poztu beharrean goibeldu ez da egin ba! Negar baten hasi jaku! Zer jazo ete jaku?

Zer jazoko jakon ba, aita-seeak baino lehenago ikusi dau ur putzua eta garbi egongo zalakotan egoan eta hurre-ratu danean lohi-lohi-lohi ez dau aurkitu ba!

Negarrez dago. Begi biak iturri bihurtu jakoz. Bakarrik daragoio, bai, bakarrik burua hankartean sarturik:

—«Parkean ere ez dago ur garbirik! Hau ez da bizi-tea! Bilbo ez dot gura era honetan ikusi! Ni ez naz honako! —Garbitxuri odolak ur egin jakoz—. Dirua, teknika, barkuak, kotxeak, handikeriak eta Bilbo bilbotu honetan... ur garbidun leku bat esanda eta bera ere ez!

Garbitxu negarrunpuluak dariola dago zeozer egin nahian baina ezin dau ezer egin.

Zikinkeriak min handia emoten deutso baina askoz handiagoa Euskal Hizkuntza ederra egin ezaren egin ezaz hil-biziko ikusteak.

Garbitxuk ezin dau onartu uriaren egoera, gaixorik, oso gaixorik ikusten dau Bilbo baina asko maite dau eta ondo ikustea gura dau. Negar egiten deutso Bilbori baina itxaropena galdu barik.

Negarral... dia egin eta gero, gora adi hasten da Garbitxu eguzkirik ikusten dauan edo..., eta eguzkia barik Bilbo eta inguruetako ke gorri, baltz hatsdunak ikusten ditu lainoperik lainope hauts baltza dariola.

Hau guzti hau ikustean, konortea ere galdu eginik izan dau eta dagoan dagoanean aita-semeak ahateei ogi mamiak botaten dabiltzan bitartean, ahal dauan lekutik indarrak ateratik hauxe abestuteari emon deutso «mi bemol menorreko» doinu errukarri batekin:

Pozik nentorren Bilbora
handitasunen albora
uri zikin hau itxi nahi neuke
ta barriz joan lainora.

Bihotzeko mina emoten deutsan abesti hau abestu ondoren, zabaltzen ditu begiak eta: Ene! Eguzkia...! eta bene benetakoa gainera...!

Ipar haizeak sortutako laino itzekarra estu batetik, eguzki dizdira bi edo hiru heldu dira Bilboko parkean dagoan esukaldun gizonaren txapalera.

Garbitxuren poza bitargi hau ikustean! Ustrukuaren argi bigun eta gozo batek irentsi dau Garbitxu eta Biz-

kaitzen aitaren txapelean derrigorrez jantzirik erabili dituan soineko jantzi lohi eta kontaminatu guztiak itxirik, hor doa gure Garbitxu garbi-garbi eta laino txiki bihurturik barrien barriz lainamaren magalera.

Garbitxuk ezin dau sinistu, ezin dau ulertu, ezin... baina egia da, egia...! Beleak beti bere haitzera jotzen dauan lez, Garbitxu ere laino txiki bihurtuta, gora eta gora doa baina bere begiak behera adi dagoz oraindino inori agurrik egiteko asti barik lainotu dalako.

Ipar haizeak Ganekogortarantz daroa gure Garbitxu, bai, han doa esku biak jasota agur baten...

«Pagasarri gainetik, agur parkean geratu zarien Bizkaitz eta bere aita; agur esukaldun guztioi Ganekogortatik; beste baterarte garbitu barik geratu zarien lagun guztioi Mandoia puntatik; Lekandatik, agur, erreka izena merezi ez dauan errekatik atera nozun txoria; eta Gorbeako puntatik, pozez beterik, sinistu ezinik, oso osoan euskaldun jator eta zintzo izanik:

Agur Eusko Lur guztia
euskaldunen jatorria
garbi ta euskaldun izan daitela
beti gure Euskal Herria».